

A názáreti Jézus

■ BÁCSKAI KÁROLY

Evangelikus Hittudományi Egyetem
lelkész, egyetemi docens
E-mail: karoly.bacsikai@lutheran.hu

DOI: 10.61894/LP.2025.100.12.2

- A tanulmány Márk evangéliuma 6,1–6 szakaszát elemzi, Jézus názáreti elutasításának teológiai és nyelvi rétegeit vizsgálva. Középpontjában a „názáreti Jézus” megnevezés etimológiai és krisztológiai értelmezése áll, különös tekintettel a Ναζαρηνός és Ναζωραῖος kifejezések jelentéskülönbségére, valamint a héber nécer ’sarj’ és názír ’Istennek szentelt’ gyökök kapcsolatára. A dolgozat bemutatja, miként válik a földrajzi eredetre utaló név teológiai címmé, amely Jézus alázatát, isteni küldetését és a hit paradox dinamikáját fejezi ki. A názáreti epizód Jézus emberi sorsában az isteni kinyilatkoztatás meghökkentő közelségének példája.

Kulcsszavak: Názáreti Jézus / Márk evangéliuma / krisztológia / etimológiai elemzés / hitetlenség és hit / Názáret

Karácsony ünnepének hónapjában a kereszténység figyelme természetes módon az Újszövetség és Jézus Krisztus személye felé fordul. A szinoptikus evangéliumok elején legott feltűnik egy Jézussal kapcsolatos helynév, illetőleg jelző: Názáret, názáreti (Mt 2,23; Mk 1,9.24; Lk 1,26). A jelen tanulmányban nem szaladunk előre a Jézust mint megváltót bemutató evangéliumi tudósításokban, hanem az első lépés után megállunk, és megkérdezzük:

Miért názáreti a Názáreti Jézus?

Közismerten elfogadottnak tekinthető, hogy a „názáreti Jézus” megjelölés a keresztény hagyományban Jézus legkorábbi, teológiai tartalommal is felruházott címei közé tartozik. Bár első olvasásra a földrajzi azonosítás tűnik kézenfekvőnek, a bibliai és a teológiai tradíció mélyebb rétegeiben a név összetett jelentésmezeje bontakozik ki, amely összekapcsolja Jézus Krisztus földi személyét, messiási küldetését és Istennek szentelt életét.

Az Újszövetségben a Názáreti megnevezés két fő alakváltozatát találjuk (DANKER 2021, 589. o.). Az első a Ναζαρηνός (názáreti), földrajzi jelzőként, vagyis Názáretből való (Mk 1,24; 16,6; Lk 4,34). A második a Ναζωραῖος, minőségjelzőként, jelképes, teológiai tartalommal: a nécer és/vagy a názír szavakhoz köthetően názáreti, vagyis elkülönített, különleges, vö. Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, dramatizált utalással Jézus királyi származására (Mt 2,23; Jn 18,5; Jn 19,19; ApCsel 24,5). A két formában különböző nyelvi hagyományok találkoznak. A Ναζαρηνός arámi háttérből eredhet, a Ναζωραῖος pedig a hellenizált teológiai használatot tükrözi. Ez utóbbi kifejezés került a keresztény identitás korai szinonimájaként az ősegyházi gyakorlatba úgy, hogy a keresztényeket esetenként a kívülállók is názáretieknek nevezték. (Ναζωραῖοι, vö. „a názáreti irányzat”, Ναζωραῖος αἰρέσις, ApCsel 25,5. DANKER 2021, uo.) A (nó’rí) szó a rabbinikus héberben vált általános megnevezéssé a keresztényekre: נוצרים (noc’rim), keresztények (többes szám). A héber נצר (ncr) gyökből eredő szavak „őrízni,

megőrizni” jelentéssel is állhatnak. A rabbinikus szemléletben ez további asszociációkat kínált: a keresztények, vagyis „akik őrzik (נִצְרִים) Jézus tanítását”. Ez a kifejezés máig hivatalos szó a keresztény(ek) megnevezésére a modern héber nyelvben: נוצרי (nó’c’rí), keresztény férfi, נוצרית (nó’c’rít), keresztény nő, נוצרים (nó’c’rím), keresztények.

Maga a név feltehetően egy háromágú héber nyelvi gyökből ered. Az első a városnak, Jézus tartózkodási helyének megnevezése: Náceret, Nácerat vagy Nác’rat (נצרַת), görögül Ναζαρά, Ναζαρέτ, Ναζαρέθ.¹ (DANKER 2021, uo.) Annak idején kicsiny település volt, nem város, csak egy jelentéktelennek számító falu Galileában. Az Ószövetség meg sem említi: a zsidó vallási és politikai életben nem kapott szerepet. A Messiást Betlehemből, Dávid városából várták, így Jézus názáreti származása látszólag ellene mondott a messiási próféciáknak (vö. Mik 5,1). Valószínűleg ez a kétség szólal meg Nátánaél kérdésében is: „Származhat-e valami jó Názáretből?” (Jn 1,46) Jn 21,2 alapján Nátánaél a Jézushoz legközelebb álló tanítványok közé tartozott, noha a szinoptikus evangéliumok tanítványlistáiban nem szerepel a neve. Jn 1,45 szerint „Fülöp találkozott Nátánaéllal, és így szólt hozzá: Megtaláltuk azt, akiről Mózes írt a törvényben, akiről a próféták is írtak: a názáreti Jézust, József fiát.” Nátánaél azonban kételkedve fogadta Fülöp szavait. Ismerte ő is az Írásokat, tudta, hogy a Messiásnak Betlehemből, Dávid házából kell származnia, és ezért tehetette fel bizalmatlanul a kérdést. Fülöp nem vitatkozott vele, hanem egyszerűen ennyit mondott: „Jöjj, és lásd meg!” (Jn 1,46) A jelképesnek tekinthető kételkedésben a teológiai feszültség forrása az – átvitt értelmű – helynevek, Betlehem és Názáret ütközése. Máté és Lukács talán ezért hangsúlyozzák Jézus betlehemi születését, ugyanakkor názáreti neveltetését; így történeti környezetbe helyezik az eseményeket, miközben hangsúlyossá lesz náluk Jézus valószínű emberi származása is. Máté a „názáreti” jelző további teológiai távlatát, az alázat és az egyszerűség motívumát is érzékelteti még: József „miután [...] kijelentést kapott álmában, Galilea vidékére ment; és amikor odaért, egy Názáret nevű városban telepedett le, hogy beteljesedjék, amit a próféták mondtak: »Názáretinek fogják őt nevezni.«” (Mt 2,22–23) Ez az újszövetségi részlet azért is különleges, mert az idézett prófécia szó szerint nem szerepel az Ószövetségben. Máté feltehetően szójátékkal élt a fogalmazásban, és egy ézsaiási szövegrész alapján a „sarj, hajtás” (נצר, nécer) szóra utalhatott: a názáreti Jézus, Dávid király házának új hajtása. („Vesszőszál hajt ki Isai törzsökéről, hajtás [nécer] sarjad gyökereiről.” – Ézs 11,1)

Ez lehet a név második eredetága; Jézus a dávidi gyökből kinőtt sarj, az Isten által támasztott új kezdet. Elképzelhető, hogy az evangéliumi mondat voltaképpen etimológiai utalás, több prófétai jóváindulás szabad összefoglalása (Ézs 11,1; 53,2; Jer 23,5). Így lehetséges, hogy Máté nem egy meghatározott ószövetségi verset idéz, hanem a szójátékkal messiási értelmezést ad: a Dávid házából származó, de alázatos kezdetből született Megváltó nem más, mint a názáreti Jézus. Az elnevezés tehát nemcsak Jézus lakóhelyét jelöli, hanem egyúttal messiási cím is. A Megváltó nem Jeruzsálemből,

¹ Názáret napjainkban is létező város Izrael északi részén. A város legkorábbi, nem keresztény forrásban való említése egy, az i. sz. 3–4. század fordulójára tehető feliraton olvasható. A várost a középkorban elfoglalták a keresztiesek (1099), de 1187-ben Szaladin visszahódította. Később Názáret az Oszmán Birodalom fennhatósága alá került, majd 1922-től Palesztina részévé vált. 1948-ban Izrael állam annektálta, és mellette egy új zsidó település, Názáret Illit (Nof HaGalil) jött létre. Ma Názáret jelentős zarándokhely: központjában áll az 1969-ben felszentelt Angyal üdvözlés bazilika. A hagyomány szerint ezen a helyen volt Mária háza, ahol Gábel hírül adta Jézus születését. Názáret jelentősége abban rejlik, hogy a keresztény hagyomány alapján ez Jézus gyermekkorának városa. Lukács evangéliuma szerint József és a várandós Mária népszámlálás miatt Betlehembe indultak, ahol Jézus megszületett. A család később visszatért Názáretbe, ahol Jézus felnőtt. Innen ered a „Názáreti Jézus” kifejezés, amely Jézus földi származási helyére is utal.

a hatalom központjából jön, hanem egy ismeretlen galileai faluból. A Názáretből, a „semmiből” érkező Jézus a nécer, a Dávid-ház sarja, a názírként Istennek szentelt Fiú, aki az alázatban testesíti meg az isteni dicsőséget.

A harmadik gyökfogalom, a názír úgy vonatkozik Jézusra, mint Istennek átadott, tiszta életű személyre („*Ha egy férfi vagy nő különleges fogadalmat tesz, názírfogadalmat, vagyis az Úrnak szenteli magát*”, vö. 4Móz 6,2–3[1–21]; Bír 13,5; Lk 1,15). Jézus Isten Szentje (Mk 1,24), aki tanításában a szívbeli odaszánást, a názír életforma lelki-szellemi beteljesítését hirdette. A nécer és a názír szavak között megfigyelhető a tövek különbözősége: *ncr* (נצר) és *nzr* (נזר). Utóbbi alapjelentése: ’elkülöníteni’, ’elválasztani’, ’megszentelni’, ’tartózkodni’. Ebből ered a különállás, a szentségre való elválasztás gondolata (KOEHLER–BAUMGARTNER 1958, 605. o.). Ugyan – Keresztelő Jánossal ellentétben – Jézus a szó szoros értelmében nem lehetett názír, mert bort ivott (egyesek legalábbis borivónak, részegesnek tartották), ámde az Istennek való teljes elköteleződés küldetésének lényegét alkotta: „*Eljött János, aki nem eszik, és nem is iszik, és ezt mondják: Ördög van benne! Eljött az Emberfia, aki eszik és iszik, és ezt mondják: Íme, falánk és részeges*” (οἰνοπότης, ’borivó’, ’bort iszik’, Mt 11,18–19). Jézus a par excellence Istennek szentelt ember; élete és halála a teljes odaadás példája, személyében megvalósult az emberi háttér és az isteni küldetés paradox egysége. Az elmentmondás egyúttal rámutat az üdvösség paradoxonára is: az Üdvözítő a névtelenségből, a „semmiből” érkezik meg a világba. A „názáreti Jézus” jelzős szerkezet tehát nem pusztán egy földrajzi eredetmegjelölés, hanem jelképes azonosítás, egyszersmind összetett, több szinten – geográfiai, etimológiai, kultikus és spirituális dimenzióban – értelmezhető krisztológiai metafora. Egyszerre képviseli Jézus alázatos emberi eredetét és isteni küldetésének mélységét: ő a Dávid törzsökéből kinőtt „sarj”, az életét Istennek szentelt „elkülönített” (egyszülött) Fiú, a világ szemében megve-tett, de Isten által felmagasztalt „názáreti” Megváltó. Annakelőtte – öntudatlanul vagy szándékosan – a lapidáris szóképpel mintha erre hivatkozott volna a zsoltáros is: „*Az a kő, amelyet az építők megvetettek, az lett a sarokkő.*” (Zsolt 118,22)

Jézus, a názír

Noha a korábbiakban már tisztázódott, hogy Jézus a szó szoros értelmében nem lehetett názír, hiszen ivott bort (lásd Mt 11,18–19), mégis elgondolkodtató néhai Soós László² némiképpen rendhagyó érvelése a témában. Jézus „názáreti” megnevezésének szövegkritikai és teológiai kérdésével vívódva a tudós lelkész Mt 2,23 értelmezési nehézségéből indul ki. Rámutat arra a korábban már e tanulmányban is említett hiányosságra, hogy az evangélium szövegében szereplő prófécia nem található meg az Ószövetség könyveiben, sőt Názáret neve sem fordul elő azokban. Soós a biblia-magyarázók felelősségét hangsúlyozza, amikor azt fejtegeti, hogy egyesek Názáret nevét a héber nécer szóval hozzák kapcsolatba, és Ézsaiás próféciáját idézik (Ézs 11,1). Más értelmezők Zakariás próféta szavaira támaszkodnak: „*Így szól a Seregek Ura: Van egy férfi, akinek Sarjadék a neve. Minden sarjadásnak indul a kezei alatt, ő felépíti majd az Úr templomát.*” (Zak 6,12) Soós szerint, noha

² Soós László (1924–2017) nyelvész, református lelképásztor. 1963-ban lemondani kényszerült lelkészi állásáról, gépiróként és gyorsíróként dolgozott. 1982-től húsz évig a skót missziói gyülekezetben szolgált. 2016-ban areformátus egyház zsinata Aranyokleveles Teológus Díjjal tüntette ki. <https://reformatus egyhaz.hu/egyhazunk/hirek/ez-tortenik-a-zsinat-csutortoki-napjan-2016-11-17/>. (Megtekintés: 2025. október 28.)

ezen a helyen is szerepel a „sarj, sarjadék” kifejezés, az eredeti héber szövegben nem a nécer szó áll, így a két fogalom nem azonosítható egymással. Mi több, ugyanez elmondható Ézsaiás jövendöléséről is, mivel – Soós értelmezésében – a nécer és a Názáret szó gyöke eltér egymástól: a nécer gyöke *ncr*, míg a Názáret szóé *nzr* (lásd KOEHLER–BAUMGARTNER 1958, 605., 631. o.). Közös szógyökről csak akkor beszélhetünk, ha mindhárom mássalhangzó megegyezik; ennek hiányában a két szó között az etimológiai kapcsolat kizárható (Soós é. n.). A נָזִיר szó görög transliterációja ναζιραῖος, az Újszövetségben ez okozhatja az összecsengést a názáreti (Ναζωπαῖος) és a názír (Ναζιραῖος) között. A két kifejezés hasonlít egymáshoz, filológiaiilag azonban nem azonosak. Teológiaiilag viszont összekapcsolódhattak: mindkettő a szentség gondolatát hordozza. Így Jézus nemcsak Názáretből való, hanem kiválasztott is, a názír előképek beteljesítője. A LXX fordítói esetenként a transliterált alakot használták, esetenként pedig magyarították azt, és a „megszentelt, megtisztult” (ἀγνίζω, ἀγνισμός) szócsaláddal adták vissza (4Móz 6,2.5; Bír 13,5; Ám 2,11; lásd RAHLFS 1979, 223., 460., 503. o.).

Soós László merész kutatását követve az is megkérdőjeleződik, hogy miért viselné Jézus állandó jelzőként a „názáreti” megnevezést (Soós é. n., uo.). Kézenfekvőnek tűnik, hogy életének első szakaszát Jézus Názáretben töltötte, ámde ha valaki egy adott településen éli gyermekéveit, még nem feltétlenül nevezik őt onnan származónak (uo.). Jézus ifjúkorát követően már nem lakott Názáretben, csupán időnként látogatta meg otthonát. Amikor a názáreti zsinagógában felállt, hogy felolvasson, a jelenlévők azt kérdezték: „Nem Józseffia ez?” (Lk 4,16–22) Soós arra következtet, hogy amennyiben Jézus egész ifjúkorát Názáretben töltötte, mindenki ismerte volna őt mint a helyi ács fiát, és nem tették volna fel ezt a kérdést. Ha pedig saját falujában is ennyire ismeretlen volt, aligha nevezték volna őt közismerten „a názáreti Jézusnak” (Soós é. n., uo.).

Ennek bizonyítékát Soós a korábbiakban már vázolt Ναζαρηνός és Ναζωπαῖος fogalmak párhuzamba állításával kívánja bemutatni. Megfigyelése szerint a „Názáreti Jézus” kifejezés csak szórványosan fordul elő az evangéliumokban. Márknál egy tisztátalan lélektől megszállott ember szólítja így Jézust (Mk 1,24). Ugyanez a megnevezés megjelenik Lukácsnál is az ördögi lélektől megszállott ember történetében (Lk 4,33–34), valamint az emmausi tanítványok elbeszélésében (Lk 24,19). Utóbbi kapcsán Soós megjegyzi, hogy Lukács nem volt járatos a zsidó szokásokban, valószínűleg a názír-fogadalmat sem ismerte (Soós, uo.), majd azzal folytatja gondolatmenetét, hogy a kánoni evangéliumokban a legtöbb helyen Jézus neve után nem a Ναζαρηνός, hanem az ahhoz hasonló, de alapjában más jelentésű Ναζωπαῖος kifejezés következik, amely a názír fogalmával azonosítható (uo.). Az Ószövetségből Sámson születésének példájára utalva kiemeli, hogy a názírok Istennek szentelt emberek voltak (Bír 13,2–7). Sámuelért anyja tette le a názírsági fogadalmat (Anna „*ezt a fogadalmat tette: Seregek Ura! Ha részvéttel tekintesz szolgálóleányod nyomorúságára, [...] és [...] fiúgyermeket adsz szolgálóleányodnak, akkor egész életére az Úrnak adom, és nem éri borotva a fejét!*”; 1Sám 1,11), Ámós kérdése pedig a prófétaság és a názírelköteleződés közötti szoros kapcsolatot sejteti („*Fiaitok közül prófétákat támasztottam, ifjaitok közül názírokat. Nem így van-e, Izráel fiai? – így szól az Úr*”; Ám 2,11). E helyütt is szó esett már arról, hogy Keresztelő János názír volt („*...nagy lesz ő az Úr előtt, bort és részegítő italt nem iszik, és már anyja méhétől fogva betelik Szentlélekkel*”; Lk 1,15), és alighanem Pál apostol is jellemző módon názírsági fogadalmat tett („*Pál [...] megnyíratta a fejét [...], mert fogadalmat tett*”; ApCsel 18,18).

Soós vakmerő következtetése szerint ezek alapján szinte bizonyosra vehető, hogy Jézus szülei is názírként kötelezték el magukat, talán az anyagi üdvözet után vagy az agg Simeon áldása nyomán

(vö. Lk 2,29–32), esetleg a Heródes katonái elől való menekülést követően (Soós é. n., uo.). Soós megállapítja, hogy Jézust az evangéliumok több helyen nem názáretinek, hanem názírnak nevezik (uo.). Példaként idézi, hogy a jerikói vak meggyógyításának elbeszélésében a magyar fordítás így hangzik: „*Megmondták neki, hogy a Názáreti Jézus megy arra*” (Lk 18,37), míg az eredeti görög mellékmondat alanya Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, azaz ’Jézus, a názír’. Jézus jeruzsálemi bevonulása során, amikor a helyiek azt kérdezték, kinek az érkezése bolydította fel a várost, „*a sokaság ezt mondta: Ő Jézus, a galileai Názáretből való próféta*” (Mt 21,11). A görög szövegben a szóban forgó részlet ezt a fordítási megoldást támogatja, mert Jézust nem „názáreti Jézusként” azonosítja, hanem egyszerű földrajzi megjelölést tartalmaz: ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρεθ τῆς Γαλιλαίας – fejezi be okfejtését Soós László (uo.).

Jézus Názáretben

Jézus „názáreti” voltával kapcsolatban akármelyik fentebb említett értelmezés tűnik is megalapozottnak, az vitán felül áll, hogy Názáret nemcsak Jézus gyermek- és ifjúkora, de nyilvános fellépése utáni pályafutása szempontjából is különleges és meghatározó jelentőségű helyszín volt. Az elnevezés megvilágítja, kortárs környezete kinek tartotta Jézust, hogy azután a titulus véglegesen rögzüljön, és a názáretit – mind történeti, mind krisztológiai értelemben – kiemelje az egyéb „Jézusok” sorából, és mindenkitől megkülönböztesse. A jelen keretben egy rövid evangéliumi epizód (Jézus felolvas és tanít a názáreti zsinagógában) vázlatos bemutatása szemléltetheti talán a legszínesebben Názáret sajátos szerepét a felnőtt Jézus életében, egyúttal pedig annak szerkesztett értelmezését is az evangéliumi elbeszélésekben. Az eseményről mindhárom szinoptikus evangélium beszámol (Mk 6,1–6; Mt 13,53–58; Lk 4,16–30), és a mondanivaló nyomai János evangéliumában is fellelhetők (Jn 4,44; 6,42). A szinoptikus tudósításokon belül feltűnő szerkesztési különbség, hogy Lukács az eseményt Jézus nyilvános működésének kezdetére helyezi; talán így egyszerűbben be tudja mutatni a hangsúlyokat Jézus tanításában, valamint már evangéliuma elején így dramatizálja Jézus szolgálatának eredményét és elutasíttatását. A márki szöveg magyarázatában Dóka Zoltán is rámutat arra, hogy a szinoptikus evangéliumok más és más „összefüggésben közlik az elbeszélést. Máté kisebb, Lukács jelentős eltéréssel és bővítéssel” (DÓKA 1996, 117. o.).

Márk evangélista leírása szerint Jairus leányának feltámasztása után Jézus „*a hazájába ment, és követték a tanítványai*” (Mk 6,1). Lukács pontosabban fogalmaz, és megnevezi a helyszínt: „*Názáretbe ment, ahol felnevelkedett, szokása szerint bement szombaton a zsinagógába, és felállt, hogy felolvasson.*” (Lk 4,16) Márk-kommentárjában Dóka is leszögezi, hogy Jézus hazájaként „nyilván Názáretről van szó” (lásd Mk 1,9; DÓKA, uo.). Számára a Jézus-hagyomány összképéből kiindulva az tűnik valószínűnek, hogy Márk elbeszélésében Jézus názáreti elutasításának történeti emléke elevenedik meg, amelynek egy – talán szájhagyománybeli – rögzítését az evangélista tovább formálta (uo.). Mégis feltűnő – jegyzi meg Dóka –, hogy

„a név az egész elbeszélésben nem fordul elő. A patris (haza, [...] szülőváros) megjelölés [...] már előre utal a 4. versre. Sőt lehet, hogy Márk a konkrét eseményben [...] szimbolikus utalást is látott Jézus egész »hazája« [...] elutasító magatartására, s ezért nem hangsúlyozza, hogy Názáretről van szó.” (Uo.)

„A szombatnapi zsinagógai tanítás, valamint a hallgatók [...] tanácstalan kérdései – tipikus márki helyzetrajz és szóhasználat” – kommentálja a Názáretben történeteket DÓKA (1996, 118. o.). Máte tudósításában Jézus „hazájába érve úgy tanította őket a zsinagógájukban, hogy megdöbbenve mondták: *„Honnan van benne ez a bölcsesség és a csodatevő erő?”* (Mt 13,54–57; vö. Mk 6,3–4) A kurta szemelvényben Jézus egész működésének alapkérdése hangzik el: honnan, kitől kapta Jézus a hatalmát? (Mk 11,28; DÓKA 1996, uo.) A názáretiek nem ismerik fel Jézus szolgálatának isteni hátterét. Dóka szerint ez a talány

„Márk [...] krisztológiájának [...] legdöntőbb vonását juttatja érvényre. Jézus minden megnyilatkozása, [...] mindaz, amit keresztyénségnek nevezünk, annak számára érthető [...], aki őt magát felismerte, mint Isten küldöttét [...]. Ezért a keresztyén hit lényege szerint nem egy tanrendszer [...], nem egy társadalmi és történelmi intézmény, [...] hanem [...] a földi élet folyamatában mindig újra aktualizálódó személyes kapcsolat Jézussal s benne magával Istennel. Más szóval, a keresztyén Isten-hit [...] egzisztenciális igent mondás Jézusra, aki éppen a »Názáreti« (16,6).” (Uo.)

Három állítmány

Márk beszámolójában három állítmány egészen életszerűen írja körül Jézus helyzetét a hazai környezetben akár szűkebb, akár tágabb értelemben (Názáret, illetve Izrael). Az első az ἐξ ἐπλήθους οὖν τοῖς ἱεροῦσιν, vagyis a zsinagógában Jézus hallgatói döbbenetben álmélkodtak a tanításán (Mk 6,2). Korábban a zsinagógai közösség tagjaként maga is az ott elhangzott tanítás hallgatója lehetett. Most a saját tanítványai kíséretében érkezik, és tanítani kezd ugyanabban a zsinagógában. A sorrend megfordul, Jézus fellépése mehökkenti a hagyománytisztelő hallgatóságot. Jézus kilóg a sorból: kínó azok közül, akik között felnevelkedett. Nemcsak a személyében vagy a tanításával kelt feltűnést, de egy csoportnyi ember kíséri ráadásul. Ők igazolják mondandójának hitelét és tanításának követhetőségét. Jézus jelenléte kérdésekre ösztönöz, és válaszadást kíván a környezetétől. Kimozdít a vallási és a teológiai komfortzónából: Jézus nem az, akinek ismerik, nem ott állapodik meg, ahova utalják őt.

Másodszor Jézus magatartásának hatására a názáreti zsinagóga igehallgatói ἐσκανδαλίζοντο, vagyis megbotránkoztak benne (Mk 6,3). Az ott élők addig egy közülük való család tagjának ismerték. Ha ennél többnek fogadják el, az már nem a Jézusnak szánt figyelem és megbecsülés gesztusa lett volna, hanem annak a felismerése, hogy nekik kell megváltozniuk. Jézus tanítása a názáreti zsinagógában a helyiek egész életére nehezedő felhívás lehetett: Isten ilyen hétköznapi módon, ilyen esetleges úton, egy zsidó ácslegény személyében és sorsában jött közel a világhoz (DÓKA 1996, 118. o.). Dóka úgy látja, hogy

„itt van Jézus igényének és a keresztyén bizonyágtételnek az a pontja, amelyet az Újszövetségnek szinte minden könyve és a teológiatörténet minden korszaka körüljár és a maga eszközeivel megpróbál kifejezni. Ez Jézus titka és a keresztyén hit fordulópontja, amelyen nemcsak a názáretiek, hanem a zsidó vallásosság vezetői, sőt maguk a tanítványok is megbotránkoztak [...]. Viszont amin a hitetlenség botránkozik, a hit éppen azon örül, hogy ti. nem az embernek kell »megistenülnie« (apothéózis) – ahogy ezt minden vallás és emberi gondolatrendszer önkéntelenül is szándékolja –, hanem Jézus által Isten jön hozzánk egészen emberi módon. Jézus nem az ember képtelen vágyálma Istenről, hanem Isten útja az emberhez. Aki ezt

nem ismeri fel a hit örömeivel, annak nem marad más, mint a názáretiek kérdése, amely ugyan megtalálja a Jézusra illő emberi kategóriákat, mégis válasz nélkül marad: »Nem az ácsmester ő, Mária fia?« (Mk 6,3; DÓKA 1996, 118–119. o.)

A harmadik állítmány a környezetének Jézusra gyakorolt hatására utal. Jézus ἐθαύμασεν, azaz elcsodálkozott a názáretiek hitetlenségén (Mk 6,6). „A hitetlenségen csodálkozó Jézus képével fogalmilag csak itt, de tartalmilag többször is találkozunk Márk evangéliumában.” (Vö. Mk 4,13.40; 7,18; 8,12.17–21; 9,23; DÓKA 1996, 120. o.) Noha „Jézus közelében a hit realisabb lehetőség, mint a hitetlenség” (uo.), a Jairus lányának feltámasztásával befejeződő csodasorozat után Márk mégis „nyomban odaállítja a botránkozó hitetlenség képét. A kontraszt értelme világos: még a legnagyobb csodák sem képesek hitre vezetni!” (Uo.) Jézus nem is tudott egyetlen csodát sem tenni Názáretben azonkívül, hogy néhány beteget meggyógyított. Az emberi belátás hiányát nehéz megérteni. Különösen akkor, ha az nem a rossztól való merev elzárkózás kísérleteként, hanem a jó iránti teljes érzéketlenség formájában jelenik meg. Jézust mégsem bénítja meg a názáretiek hitetlensége. Nem kényszeríti rá magát senkire, de nem adja fel a harcot. Megy tovább, sorra járja a környező falvakat: isteni hatalmának gyakorlásában nem a csoda, hanem az új kinyilatkoztatást hozó tanítás a döntő (uo.).

Názáreti látogatása során voltaképpen nem Jézus járt rosszul. Hibás vélekedésükkel és elutasításukkal a názáretiek saját maguknak ártottak. A szórványos csodatételek esetlegessége helyett élvezhettek volna az Istenről az írástudókat megszégyenítő ismerettel és hatalommal tanító testvérük tartós jelenlétének áldásait köreikben. Őszintén elgondolkodtató, hogy a Krisztust elutasító ember – ha maga nem is veszi azt észre – előbb-utóbb önmaga ellenségévé válik.

Jesus of Nazareth

- **This study offers a theological and linguistic analysis of Mark 6:1–6, focusing on Jesus’ rejection in Nazareth. It examines the Christological significance of the title “Jesus of Nazareth,” exploring the distinction between Ναζαρηνός and Ναζωραῖος and their possible roots in the Hebrew nēšer (“branch”) and nāzîr (“one consecrated to God”). The paper argues that what appears as a geographical designation evolves into a theological title expressing Jesus’ humility, divine mission, and the paradoxical tension between faith and unbelief. The Nazareth episode reveals the nearness of divine revelation in human form and the existential challenge of recognizing God within the ordinary.**

Keywords: Jesus of Nazareth / Gospel of Mark / christology / etymological analysis / faith and unbelief / Nazareth

Felhasznált irodalom

- BAYER, Hans F. 2008. *Das Evangelium des Markus*. R. Brockhaus Verlag, Haan.
- BROWN, R. E. 1993. *The Birth of the Messiah*. Doubleday, New York.
- COLLINS, Adela Yambro 2007. *Mark. A Commentary*. Fortress Press, Minneapolis.
- DANKER, F. W. (szerk.) 2021. *A Greek–English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. University of Chicago Press, Chicago–London.
- DÓKA Zoltán 1996. *Márk evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. (1. kiadás: 1977.)
- DSCHULNIGG, Peter 2007. *Das Markusevangelium*. Kohlhammer, Stuttgart. (ThKNT 2.)
- EBNER, Martin 2008. *Das Markusevangelium*. Katholisches Bibelwerk, Stuttgart.
- ECKEY, Wilfried 2008. *Das Markusevangelium. Orientierung am Weg Jesu. Ein Kommentar*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
- EVANS, Craig A. 2001. *Mark 8:27–16:20 II*. Thomas Nelson Publishers, Nashville.
- FITZMYER, J. A. 1981. *The Gospel According to Luke I–IX*. New York, Doubleday. (Anchor Bible 28.)
- FRANCE, Richard Thomas 2005. *The Gospel of Mark*. Eerdmans–Paternoster, Grand Rapids – Cambridge – Carlisle.
- GNILKA, Joachim 2000. *Márk*. Ford. Turay Alfréd. Agapé, Szeged.
- GNILKA, Joachim 2010. *Das Evangelium nach Markus*. Neukirchener Verlag – Benziger – Patmos Verlag, Neukirchen-Vluyn. (EKK II. Studienausgabe)
- GUELICH, Robert A. 1989. *Mark 1:1–8:26 I*. Word Books, Dallas.
- KECSKEMÉTHY István 1933. *Gyakorlati kommentár Márk evangéliumához*. Cluj–Kolozsvár.
- KOEHLER, Ludwig – BAUMGARTNER, Walter (szerk.) 1958. *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*. E. J. Brill, Leiden.
- LANE, William L. 1974. *The Gospel according to Mark*. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge.
- LÜHRMANN, Dieter 1987. *Das Markusevangelium*. Mohr Siebeck, Tübingen. (HNT 3.)
- MARCUS, Joel 2009. *Mark I–II*. Yale University Press, New Haven – London.
- PESCH, Rudolf 1984–1986. *Das Markusevangelium*. Herder Verlag, Freiburg. (HThK II/1–2.)
- RAHLFS, Alfred (szerk.) 1979. *Septuaginta*. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart.
- SOÓS László é. n. *Angyali üdvözlét*. Kézirat.
- TARJÁNYI Béla 1984. *Örömhír Márk evangélista szerint*. 1. köt. Jegyzet. Budapest.